

MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN: NÉV ÉS JOG. A NÉVVISELÉS SZABÁLYOZÁSÁNAK FEJLŐDÉSE MAGYARORSZÁGON (BUDAPEST: GONDOLAT 2013) 296.

„Az lett a nevük, amit az ember adott nekik.”¹

Miként a Szentírás teremtés-történetéből kölcsönzött idézet is utal rá, a név szakrális szó, a *logos*ban való részesevéssé fejezi ki,² ennél fogva az első őstapasztalat, amiből az ember él.³ E filozófiai-teológiai alapokon túl, az indogermán nyelvcsaládban a „név” igen jelentős történelemre visszatekintő, általános jelleggel a megjelölés, illetve ismertető jelző értelemben használt kategóriát jelent. A név idővel mind jobban absztrahálódó rendszerré fejlődött, alkalmassá válva mind személyek, mind tárgyak, úgy egyedi dolgok, mint dologösszességek cizellált elkülönítésére. E szerteágazó spektrumból a jog figyelme a természetes személyek neveinek védelme érdekében elsősorban és legfőképp a névadás, valamint a névviselés módjainak és eljárásának kérdésre irányul. A név ugyanis az emberhez legközvetlenebbül kapcsolódó lényegi ismertetőjel, anyagi jogként tekintve egy különösen a személyhez kötődő, nem a vagyoni jog körébe eső jogosultságot jelent. A név nem szűkül le pusztán egy formális azonosító-elkülönítő funkcióra, hanem a személyiség szimbólumaként viselőjének egy tértől és időtől független, absztrakt létezését is kölcsönöz, amely túléli őt, ezért a név fölött viselőjét vagyoni jogi értelemben vett rendelkezési jog nem illeti meg, nem mondhat le róla, és nem ruházhatja át. Jogi szempontból kiemelendő az is, hogy a személyek nevükön keresztül válnak jogalanyokká, saját nevükön vesznek részt a vagyoni forgalomban.⁴

E sajátos, komplex jogi terület magyarországi jogfejlődését bemutató önálló monográfia jelent meg 2013-ban a Debreceni Egyetem jogi karán oktató Megyeri-Pálffy Zoltán tollából. A mű címéből sajnálatos módon nem derül ki, csak a bevezetőből tudható meg, hogy a szerző csak a természetes személyek névviselésére vonatkozó szabályozás fejlődéstörténetét kívánja bemutatni, vagyis a jogi személyek elnevezésére, valamint a művészi életben használt „álnevek” kérdésköreire nem tér ki. Ez azonban semmiképp nem róható fel a szerzőnek, mivel a pontos címadás valamennyi jogász számára kihívást jelentett volna, azon sajátos groteszk helyzet miatt, hogy a természetes személyek névadására és névviselésére vonatkozó joganyag pontos megjelölése már önmagában problémát jelent. Az egyes szerzők által használt elnevezések ugyanis paradigmaticus módon a szerzők által művelt jogterülethez kötődnek, így a polgári jog által szabályozott területen a „névhasználat”, a közigazgatási jog területén a „névviselés”, az alkotmányjogon belül pedig – sem-

¹ Teremtés Könyve 2, 19.

² HAMVAS Béla: *Scientia sacra* (Budapest: Magvető 1988) 418.

³ HAMVAS Béla: *Silentium – Titkos jegyzőkönyv – Unicornis* (Szentendre: Medio 2000) 157.

⁴ Gerda KRÜGER-NIELAND: „Anwendungsbereich und Rechtsnatur des Namensrechts” in Marcus LUTTER – Walter STIMPEL – Herbert WIEDEMANN: *Festschrift für Robert Fischer* (Berlin: Walter de Gruyter 1979) 339–340; Horst-Peter GÖTTING: *Persönlichkeitsrechte als Vermögensrechte* (Tübingen: Mohr 1995) 71, 103–104.

legesítendő az előbbi két jogterület között húzódo különbséget – a „névviseléshez való jog” kifejezés alkalmazása a jellemző.⁵ A német jogi terminológiában általános jelleggel használt, jelző nélküli „névjog” megjelölés pedig a polgári jogi személyiségvédelem által lefedett valamennyi névhasználati esetkör átfogó megjelölésére vonatkozik (93. o.).⁶ A szerző által választott *névviselési jog* megjelölés tehát alapvetően közigazgatási jellegű szemléletre utalna, ehhez képest szembetűnő a polgári anyagi jogi szabályok szinte kizárólagossága.

A bevezető, a forrásokat és módszertant meghatározó fejezetben alapvető elvi jelleggel rögzíti a szerző, hogy a számos egyéb érintett társadalomtudományi terület miatt nem pusztán leíró jellegű bemutatásra törekszik, még ha a történeti jelleg megtartása érdekében célzottan mellőzni kívánja a dogmatikai elemzést és a jogösszehasonlítást (23–24. o.). A könyv ezt követően két, egymástól szerkezetileg is határozottan elkülönülő részből áll. Az első, nagyjából az írásmű negyedét kitevő rész a névviselés kérdéseinek általánosabb, történelmi kontextusba ágyazott⁷ áttekintése, amelyben a szerző – jelentős mértékben igénybe véve a kérdéskörhöz markánsan kapcsolódó nyelvtudomány, történettudomány, szociológia, és a genealógia segítségét – bemutatja az általa három jelentősebb korszakra bontott jogfejlődést. Az általános szabályozástörténeti bemutatást pedig az egyes különös névfajtákra vonatkozó szabályok fejlődésének ismertetése követi.

A rendi korszak kapcsán a legjelentősebb kérdésként a szerző annak meghatározását jelöli meg, hogy mely tényezők segítették a kételemű névhasználat sajátosan magyar változatának kialakulását, ahol is a vezetéknev megelőzi a keresztnévet. A rendi korszakkal kapcsolatban kiemelendő egyrészt az, hogy a szerző nem csak a könnyen vizsgálható nemességre fókuszál, hanem a városi polgárság és a jobbágy-ság névviselésével kapcsolatban leszűrhető tapasztalatokat is bemutatja, valamint – a későbbi fejezeteket mintegy megelőlegezve – kiemeli a családjogi „eseményekhez” kapcsolódó névadásra, névváltoztatási szabályokra vonatkozó forrásokat.

A fejlődés következő fokát az állam által megjelenő szabályozási igény jelenti, amikor céllá vált a személyjogi ténnyel szerzett név állandósítására, illetve viselésének és megváltoztatásának az államigazgatás körébe vonása, annak hatósági aktussá tétele (59–60. o.). E körben az olvasó áttekintheti a gyakorlat alakulását II. József 1787-es névrendeletének fontosabb újításaitól az állami anyakönyvezés igényének megjelenésén át, egészen *az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. törvényig* bezárólag. Ebben a körben mindenképp hiányolható, hogy a

⁵ ORBÁN Balázs András: „A névviseléshez való jog – az elméleti alapoktól a gyakorlati érvényesülésig” *Themis* 2011/2. 88.

⁶ KRÜGER-NIELAND (4. l.) 341–349.

⁷ Mindenképp kritikaként kell megemlíteni, hogy az egyetemes történeti adalékok nagyon vázlatosan, egy tömbben, helyenként – így pl. a 26–27. o.-on – a követhetőséget zavaró időrendiségben szerepelnek, miközben az európai fejlődés állomásaival való hangsúlyosabb párhuzamba állítás, és azok célzottabb szerepeltetése előnyt jelentett volna a magyar jogfejlődés menetének és okainak feltárása során. Célszerű lett volna ilyen egyetemes történeti kontextusba ágyazva vizsgálni különösen a gyermek utónevének erkölcsi vetületét, figyelemmel egyrészt a Manu törvényeitől létező igényre a „jó csengésű név” iránt (vö. 26. o.), másrészt a szülők diszkrecionális jogkörére gyermekük nevének megválasztásában (vö. 135–137. o.).

szerző nem vonta a vizsgálat körébe a „természeténél és lényegénél fogva” állami feladatnak tekintett anyakönyvezés (81. o.), valamint a vallásszabadság korabeli alakulása, és „az adminisztráció határait átlépő” (91. o.) személyiségi jogok megerősödése közötti esetleges összefüggéseket.

A következő rész, a történeti bemutatásban a 19. és a 20. század fordulójához érve, a névviselés jogi „jellegének” meghatározására irányul,⁸ lényegében Személyi Kálmán 1915-ös, a névjogra vonatkozó művét alapul véve. Bár a szerző elvileg a bevezető részben kifejezetten rögzítette azt, hogy művében a névjog filozófiai-elméleti, valamint jogtechnikai-dogmatikai elemzését nem kívánja elvégezni, a III. rész mégis általánosabb tudományos összegzésnek tekinthető. Ennek a magánjogra vonatkozó fejezeteiben a névjog személyiségvédelemmel, a családjoggal, valamint a kereskedelmi joggal foglalkozó, mind a 20. század elején tevékenykedett, mind kortárs művelőinek munkássága egyaránt szerepel, az új Polgári Törvénykönyv előírásainak ismertetéséig bezárólag. A közjogi tárgyú fejezetek már kevésbé elemzőek, a közigazgatási jog körében az anyakönyvi eljárásra vonatkozó joganyag 20. századi jelentősebb változást hozó jogforrásait mutatják be, a büntetőjogi vonatkozások – sajátos módon a *Digestától* indulva – leginkább a hamis névhasználat tiltásának és állami üldözésének kultúrtörténeti jelentőséggel bíró, kifejezetten érdekes tablóját adják.

Az egyes különös névtípusokra – a születéskor adott névre, a házassággal szerzhető névre, valamint a név utólagos megváltozásának esetköreire – vonatkozó külön előírások fejlődéstörténetét a könyv második részében alapvetően az 1890-es években hatályba lépett első átfogó családjogi és anyakönyvi tárgyú törvényektől követheti az olvasó nyomon, de természetesen a leghangsúlyosabb az 1952-es Csjt. szabályozási rendszere. A születéskor adható utónevek szabályozástörténetét bemutató, igencsak érdekes és olvasmányos fejezetet külön kiemelném, a családjogi viszonyokban – kétségtelenül nehezen megfogható tartalma dacára – kiemelten érvényesített erkölcsi vetületek és szülői felelősség, valamint az emberi méltósághoz és önrendelkezéshez fűződő, a gyakorlatban kifejezetten neuralgikus területet jelentő kapcsolatok miatt.

Az ezt követő, a házassági névviseléssel foglalkozó részben azonban helyet kapott egy 2007-es, helyileg konkrétan Debrecenre és környékére korlátozódó, a szerző által is szűknek minősített szociológiai felmérés is, valamint e felmérés statisztikai értékelésének ismertetése is, mintegy tizenöt oldal terjedelemben. Egy szociográfiai elemzés jogtörténeti műveknél egyértelműen stílusidegen, egy jogi témájú szakirodalmi munkához érdemi hozzáadott értéket pedig leginkább vagy aktuális, és lehetőleg nem csak korlátozott személyi körre vonatkozó, vagy történeti munka esetében többszöri adatgyűjtés eredményét értékelő, hosszabb időszak változásait bemutató felmérés nyújthat. Ezzel szemben a jogfejlődés szemléltetésére több helyen is a társadalmi gyakorlat alakulását bemutató grafikonok szerepeltetése segíti az aktuális mondanivalót.

A házassági név kapcsán a „*Saját név-e minden nevünk?*” című fejezet min-

⁸ Ezt a részt maga a szerző a névviselési jog általános részeként határozza meg. Vö. 238. o.

denképp kiemelendő, amennyiben a szerző dogmatikát általában mellőzni kívánó főszabályát erősítő kivételként a hatályos jogforrások szövegére alapozva jelentős dogmatikai fejtegetéseket tartalmaz. A családjog területének legújabb fejlődési tendenciáihoz tartozó élettársi névviselés lehetőségét bemutató fejezet úgyszintén figyelemre érdemes, mivel igen szemléletes leírások alapján alkothat képet az olvasó a témakör kortárs kontextusáról, az alkotmánybíróági gyakorlattól kezdve az élettársak kapcsolatának személyi jogi és családjogi vetületeire vonatkozóan, a jelentős politikai viharokat kavaró jogalkotási próbálkozásokig. Jelentős továbbá a – még ha forrásokkal szegényesen is alátámasztott – kitérés a nem megváltozásának névjogi problematikájára is (192. o.).

Megyeri-Pálffi a név megváltozása körébe tartozónak minősítve, e helyütt taglalja a nemesi címek és rangok bejegyezhetőségének és viselésének kérdéskörét. Tekintve, hogy *az egyes rangok és címek megszüntetéséről szóló 1947. évi IV. törvény* megszüntette ezeket az elnevezésbeli „ékitményeket” és tilalmazta azok használatát a köznapi gyakorlatban, a nemesi címek viselése a szerző állításával ellentétben (195. o.) nem „meglehetősen visszaszorult”, hanem Magyarországon hivatalosan nem létező jogi problémakör. E mai is hatályos teljes, kivételt semmilyen módon nem ismerő törvényi tilalom miatt a névviselésre nem lehet kihatása annak, ha a magyar állampolgár valamely családjogi tény folytán jogosulttá válik egy nemesi címek és rangok viselését lehetővé tevő állam joga szerint anyakönyvezhető nemesi cím vagy rang viselésére.

Összefoglalásként, általánosságban elmondható Megyeri-Pálffi Zoltán könyvéről, hogy teljes és átfogó történeti tablót ad a természetes személyek névhasználatának hosszú ideig tételes jogilag egyáltalán nem rendezett, így jogi eszközökkel nem is igazán vizsgálható, a szabályozott állami névviselés korában pedig igen sokáig alapvetően eljárásjogi szempontból nézett, adminisztratív jellegűnek tekintett fejlődéséről. A mű lényegében következetesen érvényesített történeti szemlélete lehetőségét ad a szerzőnek, hogy a legtöbb érintett témakör kapcsán ne bonyolódjon bele az egyes jogágak aktuális gyakorlati problémáinak elemzésébe és taglalásába, hanem valóban a fejlődési ív ismertetésére koncentrálhasson. A szerző által választott szerkesztés sokszor szembetűnően hosszú szerkezeti egységek kialakulását eredményezte, ami – különösen a 20. század második felének és az ezredforduló utáni évek jogfejlődését bemutató részekben – az áttekinthetőséget nehezíti. Az is mindenképpen a mű előnyére szolgált volna, ha a megjelentetés az új Polgári Törvénykönyv kihirdetését legalább megvárta volna, mert az új kódex által bevezetendő újításokra feltételes, jövő időben tett utalás nehézkessé teszi az olvasást. Ezzel együtt a szerző valamennyi kapcsolódó részterületet megfelelően körüljár, ezért a mű a névviselés polgári jogi kérdéseit kutatók számára mindenképp fontos kiindulópont lesz.

Serák István*

* PhD, tudományos munkatárs, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 1014 Budapest, Országház u. 30.
E-mail: serak.istvan@tk.mta.hu.